

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Η ΛΕΞΙΣ GREC

Ὁ κ. Ἰωάννης Φινό, διευθυντὴς τῆς παρισινῆς Revue des Revues, ἀπεύθυνε πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς Ἑστίας τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν :

Παρίσιοι, 29 Ἀπριλίου 1893.

Φίλε κύριε συνάδελφε,

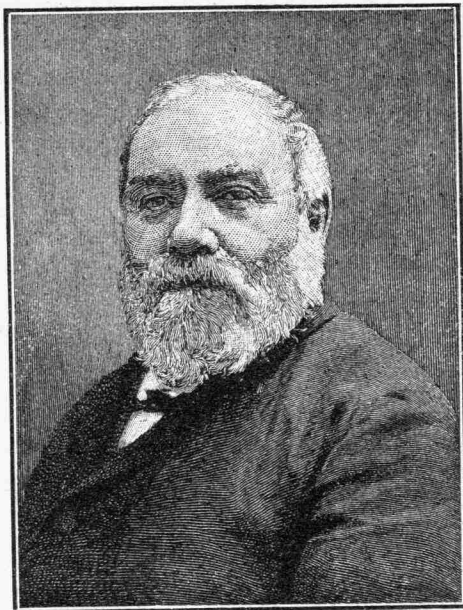
Εἰς τὸ τελευταῖόν μας τεύχος ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον « Tribune de la Revue des Revues » δημοσιεύομεν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Μόλις ἐμφανισθέν, προὐκάλεσεν ἐν τῷ παρισινῷ τύπῳ πληθύν γυνωμῶν παρὰ τῶν ἐξοχωτέρων μας λογίων, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκφράζουν ἰδέας πολλῆς προσοχῆς ἀξίας. Σὺς στέλλομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ ταχυδρομείου καὶ ἐν ἄρθρον τοῦ Φραγκίσκου Σαρσαί, τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ σας δώσῃ ἀφορμὴν νὰ γράψετε καὶ σεῖς κανὲν ἄρθρον. Ἄν συμφωνήτε μὲ τὴν γνώμην αὐτήν, λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ μας στείλετε τὸ φυλλάδιον τοῦ λαμπροῦ σας περιοδικοῦ, ἐν ᾧ θὰ δημοσιευθῇ τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον θὰ πραγματοποιεῖται τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Θὰ το στείλωμεν εἰς τὸν κ. Σαρσαί καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους συγγραφεῖς.

Ἐλπίζομεν ὅτι, ἀνακινουμένου σήμερον τοῦ ζητήματος τούτου, θὰ μας βοηθήσετε νὰ ἐξαλείψωμεν ἐκ τῆς γλώσσης μας λέξιν προσβάλλουσαν τὴν ἐθνικὴν σας φιλοτιμίαν, χάριν τοῦ ὁποίου θὰ κάμωμεν μέγαν ἀγῶνα εἰς τὴν Revue des Revues.

Δέξασθε, φίλε κύριε συνάδελφε, τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξικρέτου ὑπολήψεώς μου.

JEAN FINOT

Τὸ ἄρθρον τοῦ Σαρσαί, περὶ τῆς λέξεως Grec, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετὰ τόσον εὐγενοῦς σπουδῆς ἐφίστα τὴν προσοχὴν μας ὁ Γάλλος συνάδελφος, ἐγράφη ἐν τῇ ἐφημερίδι Γαλλία τῆς 29 Ἀπριλίου καὶ εἶνε ἀπάντησις εἰς ἐπιστολὴν τινὰ τοῦ κ. Α. Κλαμαδᾶ, νεαροῦ ἑλλήνος φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς ἐν Παρίσις, ἐπιστολὴν διαμαρτυρήσεως, πλήρη εὐρυίας καὶ ἄλλοις πατριωτικοῦ, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Revue des Revues. Ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου προεκλήθη ἡ ἐπ' αὐτῆς γνώμη τοῦ πολυγραφεωτάτου καὶ αὐθεντικωτάτου τῶν συγχρόνων Γάλλων χρονογράφου καὶ κριτικῶν, δυναμένου ὡς ἐκ τῆς δημοτικότητός του νὰ σκίσῃ πολλὴν ἐπιρροὴν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἄρσεως τῆς ἀτιμωτικῆς σημασίας εἰς τὴν περίεπεσεν ἡ λέξις Grec καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι' ἄλλης, μὴ προσβαλλούσης ἔθνος φίλον καὶ ὄχι ἄξιον τῆς ὕβρεως. Δέχεται τὴν πρόσκλησιν ὁ εὐγενὴς γαλάτης καὶ συνηγορεῖ ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης, ὡς ἔπραξε καὶ ἄλλοτε, ὅτε ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ ἀνεκινήθη τὸ ἴδιον ζήτημα. Καὶ ἀνεκινήθη πολλάκις μέχρι τοῦδε. Ἐκαστος τῶν ἐν Παρίσις ἐλλήνων σπουδαστῶν συναίσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ γράψῃ μίαν καὶ ἐπιστολὴν διαμαρτυρήσεως ἢ νὰ προσκαλέσῃ εἰς μονομαχίαν ἓνα καὶ δημοσιογράφον, μεταχειρισθέντα τὴν λέξιν grec μὲ τὴν σημασίαν τοῦ κλέπτοντος εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον. Διὰ τοῦτο τὰ γραφέντα ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ περὶ τῆς λέξεως εἶνε πολλά, ἑναυλοὶ δ' ἐτι παραμένουν εἰς τὰ ὦτα τῶν εὐγνωμονούντων Ἑλλήνων αἱ θερμαὶ λέξεις διὰ τῶν ὁποίων πρό τινων ἐτῶν ὁ κ. Κλαρετὶ ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἀδικήματος τῶν συμπολιτῶν του. Ταῦτα ὑπενθυμίζων πρὸς τὸν κ. Κλαμαδᾶν ὁ Σαρ-

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΑΡΣΑΙ

σαί, λέγει ὅτι οἱ ἀγῶνες τῶν γάλλων λογίων προηγήθησαν τῶν παραπόνων τῶν καὶ ὅτι ὑπάρχει ἤδη μέγας ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε μεταχειρίζονται ἐν τῷ τύπῳ τὴν λέξιν grec ἐν τοιαύτῃ συνεκδοχῇ καὶ οἱ ὁποῖοι παρεδέχθησαν ἀντ' αὐτῆς τὴν λέξιν philosophe ἐκ τῆς διαλέκτου τῶν λωποδυτῶν. «Θὰ μας ἦτο ἴσως εὐκολώτερον, παρατηρεῖ ὁ Σαρσαί, νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ὄρον tricheur, τὸν ὁποῖον μᾶς παρέχει ἡ κλασικὴ γλῶσσα. Ἄλλ' οὐδέποτε θὰ ἐδυνάμεθα νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὸ κοινὸν τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ταύτην λέξιν ἐπιστροφήν. Πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως grec, εἰσελθούσης ἤδη εἰς τὴν λαλουμένην, ἔπρεπε νὰ εὐρεθῇ λέξις νεωτέρα, ζῶσα. Ἡ ἐκλογὴ τῆς λέξεως philosophe μού φαίνεται διὰ τοῦτο ἐπιτυχής· ὑπάρχει τι τὸ ἐκτάκτως ζωηρὸν καὶ δηκτικὸν ἐν τῇ ἀντιθέσει τῆς νέας σημασίας, τὴν ὁποίαν προσέδωκεν εἰς τὴν λέξιν ἡ διάλεκτος τῶν χαρτοπαικτῶν, πρὸς τὴν παλαιάν, τὴν ἀπορρέουσαν ἐκ τοῦ σεβαστοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐπιμένω λοιπὸν εἰς τὴν λέξιν philosophe καὶ παρακαλῶ ὅλους μου τοὺς ἀναγνώστας νὰ κάμνουν ὅπως ἡμεῖς. Ἐὰν ἐξορίσουν ἐκ τῆς κοινῆς οὐμιλίας τὴν λέξιν grec δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ περιπέσῃ αὕτη εἰς ἀχρησίαν, θὰ εὐχαριστήσωμεν δὲ οὕτω λαόν, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν ἐξεδήλωσε κάποιαν ἀνησυχίαν, βλέπων ὅτι τὸνομὰ του προσέλαβε παρ' ἡμῖν σημασίαν ὑβριστικὴν».

Ἄλλοτε πρὸς Ἑλληνα παραπονεθέντα ὁμοίως, ὁ Σαρσαί προσεπάθησε νὰ ποδείξῃ ἐτυμολογικῶς ὅτι ἡ μετὰπτωσις τῆς σημασίας τῆς λέξεως grec δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐλλήνων, οὐδ' ἀπετέλει τὸν ἐλάχιστον κατ' αὐτοῦ ὑπαινιγμόν. Εἰς τὰς Σοφὰς Γυναικὰς τοῦ Μολιέρου, ὅταν αἱ κυρίαὶ αὐταὶ μανθάνουν ὅτι ὁ Βᾶδιος ἤξευρε ἑλληνικά,

«Ma soeur, il sait du grec !» ἀνακράζει ἡ Ἀρμάνδη μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐξ ἔρωτος πρὸς τὰ ἑλληνικά, ἀσπάζονται καὶ αἱ δύο τὸν

γηραιὸν σοφόν. Τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ ἐμάνθαναν καλὰ τὰ λατινικά, τὰ ὅποια ἦσαν ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν λογίων· ἀλλὰ μόνον οἱ σοφοὶ ἐμάνθαναν ἐλληνικά. Τὸ νὰ ἤξεύρη τις ἐλληνικά ἦτο ἀπόδειξις ὑπερόχου σοφίας. Ἐλεγον δὲ τότε κοινῶς: "Ἀρσέει τα αὐτά, εἶνε ἐλληνικά (c'est du grec), ὡς ἂν ἔλεγον: «μὴν ἀνακατεύσαι σὲ πράγματα ποῦ δὲν τα καταλαμβάνεις». Ἀπὸ τούτου μικρὸν ἀπέχει βεβαίως τὸ νὰ εἴπη τις ὅτι εἶνε ἔλλην, grec, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὰ ἐννοεῖ ὅλα καὶ καλὰ. Εἰς τὰς Folies Amoureuses, ὁ Regnard θέτει εἰς τὸ στόμα ἐνὸς τῶν ἡρώων του τὰ ἑξῆς:

Nous sommes un peu grecs sur ces matières-là
Qui pourra m'attraper, bien habile sera.

Εἰς δὲ τοὺς Γάμοις τοῦ Φιγάρου, ἐν τῇ περιφώμῳ σκηνῇ, καθ' ἣν ὁ Φίγαρος κατηγορεῖ πρὸ τοῦ κόμμητος τὸν ἱατρόν, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ νυμφευθῇ τὴν Μαρκελίνην, ἀπαντᾷ τὰς ἡράσεις:

«Qu'il s'avise de parler latin, j'y suis grec et je l'extermine».

Ὁ Λεσάζ καὶ ὁ Βολταίρος, οἱ κάλλιον γράψαντες τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ γνωρίζοντες ὅλους αὐτῆς τοὺς ἰδιωτισμούς, μετεχειρίσθησαν πολλὰκις ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην τὴν λέξιν grec, ὅπως μεταχειρίζομεθα ἡμεῖς σήμερον τὴν λέξιν μάνα. «Ma marraine, λέγει πού ὁ Ζιλ-Βλάς, qui était grecque sur ce chapitre-la...» Ἡ συσχέτισις τώρα εἶνε εὐκολωτάτη. Ἀρ' οὐ κάθε ἐπιτήδειος εἰς ἐν πρᾶγμα ὅτι, δῆποτε εἶνε grec, ἄρα καὶ ὁ ἔχων τὴν ἐπιτηδεότητα νὰ προσελκύῃ πρὸς αὐτὸν λαθροχειρικῶς τὴν τύχην εἰς τὰ χαρτιά, εἶνε καὶ αὐτὸς grec.

Καὶ δὲν εἶνε μὲν γνωστὸν ἀκριβῶς πότε ἡ σημασία τῆς λέξεως εἰδικεύθη ὥστε νὰ σημαίνῃ ἀποκλειστικῶς τὸν δόλιον χαρτοπαίκτην, ἀλλ' ἐκ τῆς φιλολογικῆς αὐτῆς ἀναλύσεως φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς τὸ grec, συνώνυμον πρὸς τὰ ἐπίθετα excellent, supérieur, éminent, μακρὰν τοῦ νὰ σημαίνῃ ψόγον ἢ ὕβριν, ἐσήμαινεν ἀπεναντίας ἔπαινον. Ὅπως δὲ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὰς ἀρετὰς ἢ τὰ ἐλαττώματα τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, ἐν τῇ συνήθει τριβῇ τῶν γλωσσῶν καὶ τῇ ἐξελιζομένη τῶν λέξεων, μετέπεσεν ἡ σημασία τῆς εἰς ὑβριστικὴν.

Ἀλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη, φρονεῖ δικαίως ὁ Σαρσαί, οὔτε τὸν κ. Κλαμαδᾶν οὔτε τοὺς συμπατριώτας του εἶνε ἀρκετὴ νὰ ἱκανοποιήσῃ. Διὰ τοῦτο εἶνε προτιμότερον νὰ λείψῃ τὸ ἄτοπον ἅπασι διὰ παντός, διὰ συνειδήσεως ἐκ μέρους τῶν Γάλλων ὑποχωρήσεως. Εἶνε πάντοτε κακὸν πρᾶγμα νὰ μεταχειρίζεται τις τὸ ὄνομα ὀλοκλήρου ἔθνους, διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἰδιότητα ἄτιμον ἢ γελοῖαν, ὅπως τὸ κάμνουν οἱ Γάλλοι συχνά. Ἀλλοτε, ὅταν τὰ ἔθνη ἔζων χωρισμένα καὶ ἄγνωστα πρὸς ἄλληλα, τὸ τοιοῦτον ἴσως ἐπετρέπετο· ἀλλὰ σήμερον ὅτε ὁ ἀτμός καὶ ὁ ἠλεκτρισμός ἐσυντόμεισαν τὰς ἀποστάσεις καὶ οἱ λαοὶ ζῶσιν ἐν διηνεκεῖ συγχρωτισμῷ, τοιοῦτο εἶδος συνδιαλέξεως ἐνώπιον ξένων εἶνε αὐτόχρημα ἀδικαιολόγητον καὶ διαψεύδει τὴν περὶ εὐγενείας καὶ φιλοξενίας φήμην τῶν γάλλων.

«Ἄς ἐξαλείψωμεν λοιπὸν τὴν λέξιν grec ἐκ τῆς γλώσσης μας,—ἐπιλέγει ὁ Σαρσαί χαριέστατα,—καὶ ἄς ἀντικαταστήσωμεν αὐτὴν διὰ τοῦ philosophe, τὸ ὁποῖον δὲν προσβάλλει κανένα. Διότι οἱ φιλόσοφοι, ἐννοῶ τοὺς ἀληθεῖς φίλους τῆς σοφίας, εἶνε φύσει ἀνεκτικοὶ ἄνθρωποι. Ἐπειτα εἶνε τόσον ὀλίγοι, ὥστε πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς ἀληθῶς πολλὴν αὐτῶν εἰς τὸ παιγνίδιον διὰ νὰ ἐμπέσῃ εἰς κανένα ἀπ' αὐτούς.»

Ἡ γνώμη αὕτη ἀνδρὸς διαπρεποῦς ὡς ὁ Σαρσαί, τὴν ὅποιαν συμμερίζονται καὶ πολλοὶ ἰσότιμοί του ἐν Γαλλίᾳ, κολακεύει τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐλλήνων καὶ ἱκανοποιεῖ αὐτοὺς ἐντελῶς. Ὁ λαός, ὁμιλῶν τὴν γλῶσσαν ἀσυνειδήτως, δὲν ὑπέχει τὴν εὐθύνην τῶν λεγομένων του, οὐδ' ὅταν ἀκόμῃ ἐκ προλήψεων ἀδικαιολογήτων περὶ φυλῆς τινος, τονίζῃ ἰδιαιτέρως τὸν ὀνόμα τῆς καὶ ὀλίγον τι χαιρεκἀκως, ὡς μᾶς ἔτυχε πολλὰκις νῦν κούσωμεν. Διότι, μεθ' ὅλας τὰς φιλολογικὰς ἐπεξηγήσεις τοῦ Σαρσαί, δὲν εἰμποροῦμεν νὰ πεισθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ὑβριστικὴν ἐννοίαν τῆς λέξεως grec δὲν συνέτειναν διόλου αἱ ἀσυνειδήτοι περὶ τῆς χώρας μας διηγήσεις, τὰς ὁποίας χάπτει ὁ λαὸς ἀθασανίστως, ὡς καὶ οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἄθλοι νεωτέρων ἐλλήνων τυχοδιωκτῶν—καὶ ποῖος τόπος δὲν ἔχει τυχοδιώκτας;—οἱ ὁποῖοι δὲν περιεποίησαν μεγάλην εἰς τὸ ἐθνικὸν τῶν ὄνομα τιμὴν. Ἀλλ' ὅταν οἱ ἀνεπτυγμένοι ἄνδρες τῆς Γαλλίας, οἱ μετὰ συνειδήσεως ὁμιλοῦντες καὶ γράφοντες τὴν γλῶσσαν τῶν καὶ ἱκανοὶ νὰ κρίνουν μεταξὺ δικαίου καὶ ἀδίκου, διαμαρτύρονται μετὰ τόσης δυνάμεως κατὰ τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ grec, πᾶς Ἑλλήν ἀνεπτυγμένος καὶ συνετός, ὁρεῖται νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ἱκανοποιημένον.

Δὲν εἴμεθα ἐκ τῶν φρονούντων ὅτι δι' οἷαςδὴποτε σατυροφορίας εἶνε δυνατόν νὰ περιέλθῃ ἀμέσως εἰς ἀχρηστίαν ἡ λέξις καὶ νὰ παύσῃ τὸ ἐθνικὸν μας ὄνομα ἔχον ἀτιμωτικὴν σημασίαν ἐν τῇ συνειδήσει καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Συγγνώμην, ἀλλὰ θεωροῦμεν τὸ δυστύχημά μας δυσεπανόρθωτον. Ἡ γλωσσολογία ἀποδεικνύει ὅτι διὰ διαταγμάτων καὶ ἐξορκισμῶν δὲν μεταβάλλουν τὴν σημασίαν τῶν αἱ λέξεις, οὔτε χάνονται εὐθὺς δι' ἐξορίας ἐκ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπὸ τὸ στόμα ὀλοκλήρου λαοῦ. Ἡ πρὸς τοῦτο προσπάθεια τῶν γάλλων λογίων, ἡ κινουσα ἀμέριστον τὴν εὐγνωμοσύνην μας, εἶνε μὲν εὐγενὴς καὶ ἀξιέπαινος ἀλλὰ ματαία,—τοῦλάχιστον διὰ πολὺν, πολὺν ἀκόμῃ καιρόν. Καὶ ἐκ τοῦ γραπτοῦ, τοῦ εὐγενοῦς λόγου, ἂν ἐκλείψῃ ἐντελῶς ἡ λέξις grec, δὲν θὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον γάλλος ἐκ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐρίζων πρὸς ἕλληνα νὰ μὴ εἰμφορῇ νὰ του εἴπη: «Τὸ ἐθνικόν σου ὄνομα σημαίνει εἰς τὴν γλῶσάν μας κλέπτῃς. Οἱ λόγοί μου προσπαθοῦν νὰ το καταργήσουν· ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχουν ἄδικον». Κατὰ τοῦ ριζωμένου βαθέως ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει, τί ἰσχύει ὁ γραπτὸς λόγος ἢ ὁ Σαρσαί καὶ ὁ Κλαρετί, διαμαρτυρόμενοι; Τίποτε, ἐκτὸς μιᾶς ἀπλῆς, τυπικῆς ἱκανοποιήσεως πρὸς τοὺς Ἑλληνας, τῶν ὁποίων δικαίως πληγνύεται ἡ καρδιά, ὅταν ἀκούουν λαόν, τὸν ὁποῖον ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀγαποῦν, νὰ τοὺς ἐμπτύῃ κατὰ πρόσωπον ὡς ὕβριν

ἰσχάτην τὸ ὑπερήφανον καὶ ἑνδοξον ἐθνικὸν τῶν ὄνομα.

ὦ, ναί, θὰ παρῆλθῃ πολὺς καιρὸς ἕως οὗ ἐκλείψῃ ὅπως ἐπῆλθε φυσικῶς τὸ τερατικὸν αἶτοπον. Παρὰ τὰ τόσα δυστυχήματα τῆς ἡμετέρας πατρίδος τῇ ἐπεφυλάσσετο ὑπὸ τῆς μοίρας καὶ τοῦτο ὀθίνοντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος νὰ ὑπάρχῃ ἐν Εὐρώπῃ λαὸς μέγας, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἔχῃ παρὰ τὸνομα τῶν τέκνων της διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἀτιμώτερον τῶν κλεπτῶν—καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ φίλος καὶ ἀγαπημένος λαὸς τῶν Γάλλων! Εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἀτυχήματος τούτου πικρίαν ἐνσταλάζει μὲν παρηγορίαν πολλήν, ὁ εὐγενὴς τῶν Γάλλων λογίων ἀγών,—καὶ εὐχόμεθα διὰ τοῦτο νὰ ἐξακολουθήσῃ,—ἀλλὰ τὴν παρηγορίαν ταύτην συγκινοῦν ἀκόμη δι' ἡμᾶς ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτὸς εἶναι ἄγονος, τάσιν μόνον ἀγαθὴν καὶ πρόθεσιν ἱκανοποιήσεως μαρτυρῶν, ἀλλ' οὐδέποτε, ἂν μὴ εἰς μέλλον ἀπώτατον, προωρισμένος νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ σκοπούμενον τέρμα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Θέλεις καὶ καλὰ νὰ γνωρίσῃς ποῦ καὶ πότε τὸ εἶπεν ὁ Ρενάν «ὅτι εἶναι ἀκόμη ἑνωρὶς». Καλὰ καλὰ κ' ἐγὼ δὲν ξέρω ποῦ τὸ εἶπεν· ἀλλὰ προτοῦ γραφῇ στὸ τέλος τῶν Εἰδῶλων ὁ λόγος, τὸν εἶδα γραμμένον στὸ τελευταῖο ἐπιστημονικὸ βιβλίον τοῦ κ. Φυχάρη «Etudes de Philologie Néo-grecque». Τὸ βιβλίον ἀρχίζει μὲ πολυσέλιδο πρόλογον, γαλλικὰ γραμμένον ἀπὸ τὸν κ. Φυχάρη. Ἐσὺ ποῦ δὲ μοιάζεις τοὺς ἄλλους καὶ δὲ βαρύνεσαι νὰ τὰ διαβάξῃς αὐτὰ μὲ προσοχὴ χωρὶς νὰ μασᾷς καὶ νὰ ξαναμασᾷς τὸ περίφημον ἐπιχείρημα μερικῶν ἀπὸ τοὺς σημερινούς μας λογιώτατους «ὅτι αὐτὰ δὲν ἔχουν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα!»,—πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ τὸ παραγγείλῃς καὶ τὸ βιβλίον αὐτό· ὁ σοφὸς πρόλογος θὰ σοῦ προξενήσῃ βέβαια πολλὴν εὐχαρίστησιν· ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ σοῦ μάθῃ, πάντα θὰ σοῦ μάθῃ καὶ τι ποῦ δὲν τὸ ἤξερες προηγουμένως—καὶ τί χαρὰ μεγαλειότερη ἀπὸ τὸ νὰ μαθαίνῃς,—θὰ σοῦ δείξῃ πάλι ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸν ποιητὴ ποῦ εἶναι κρυμμένος μέσα στὸ γλωσσολόγον, καὶ πάλι θὰ νοιώσῃς μιὰ καρδίαν λαχταριστὴ νὰ χτυπάῃ ἐκεῖ ποῦ δὲν περιέμενε ἄλλο παρὰ βαρεῖαν ἐπίδειξιν σοφίας· χάρισμα ποῦ δὲν τὸ σπέρνει πολλὴ συχνὰ στοὺς σοφοὺς ἢ Μοῖρα· καὶ ἀκόμα θὰ νοιώσῃς ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ τὸν πολεμιστὴ ποῦ στέκεται πάντα ἐφ' ὃ πλοῦν λόγῳ ἔτοιμος νὰ ριχτῇ τοῦ ἔχθρου· πρᾶγμα ποῦ βέβαια θὰ εἴεν ἑνθουσίασιν, σὰ Ρωμαῖος ποῦ εἶσαι· δηλονότι ἄνθρωπος ποῦ τραλλιάνεσαι γιὰ πόλεμον· γιὰ τὸν πόλεμον τῆς πέννας, νῆ-χουμε καὶ τὸν νοῦ μας. Κ' ἐπειδὴ δὲν ἔχεις ὑπομονή, σοῦ μεταφράζω ἀπάνουν κάτω τὸ μέρος ἀπὸ τὸν πρόλογον ποῦ μπορεῖ νὰ σε φωτίσῃ:

«Ἄν τώρα ἡ καθαρυνούσα μὲ πείσμα στέκει κ' ἐναντιώ-νεται στὸ πανόραμον ξετύλιγμα τῆς γλώσσας καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀκόμα καθαρυνούσα, νὰ ποῖα εἶναι ἡ ἀφορμὴ: Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔφτασεν ἀπὸ πολλὸν καιρὸ στὴν κατάστασιν ποῦ τὴ βλέπουμε τώρα. Ἄν εἶχε (ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, δηλ. ἡ δημοτικὴ) στὴ ράχην της πολλὰς ἐκατοντάδες χρόνια, ἡ καθαρολογία, σκέτα νέτα, θὰ ἦτανε καὶ τὴν ἀδύνατον. Δὲν πέρασε πολλὸς καιρὸς ἀφ' οὗτοῦ χωρίστηκεν ἡ μιὰ κατάστασις τῆς γλώσσας ἀπὸ τὴν ἄλλη· καὶ ἀκόμα δὲ μπόρεσαν νὰ ξεράσουν τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν, γιατί, χρονολογικῶς, εἶναι πολὺ κοντὰ στὴ νέα. Μάλιστα ἐδῶ καὶ τέσσερους αἰῶνες βλέπουμε στὰ βιβλία τύπους ἀρχαίους ἀνάμεσα σὲ τύπους νέους· μόνο πῶς εἶναι περισσότερο οἱ νέοι. Κάποιοι θέλησαν νὰ εἰποῦν, τὸ 1888, (νομίζω εἶναι ἡ χρονία ποῦ βγήκε τὸ Τὰ ξίδι τοῦ κ. Φυχάρη) πῶς τὸ κακὸ ἔγινε ποῦ ἔγινε· πῶς ἡ καθαρυνούσα

κέρδισεν ὁριστικὰ τὸ ζήτημα στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος, πῶς δὲν εἶναι πλέον καιρὸς ν' ἀντιπράξουμε, καὶ πῶς ἦρθαμε πολὺ ἀργά! Ἐξ ἐναντίας ὁ Ρενάν, μιὰ μέρα, πολὺ στοχαστικῶς, εἶπε πῶς ἦρθαμε πολὺ νωρὶς. Τὰ πνεύματα δὲν ὀρίμασαν ἀκόμα. Οἱ Ἕλληνες ἀνάγκη νὰ περιμένουν ἀκόμα ὅσο νὰ καταλάβουν ποῖα εἶναι ἡ ἐθνικὴ τους γλῶσσα».

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΤ.

ἈΝΑ ΤΟ ἈΣΤΥ

Σπανίως αἱ Ἀθῆναι ἐτίμησαν τὴν σκηνικὴν Τέχνην, ὅσον ἐν τῇ προσώπῳ τῆς Σάρας Βερνάρ. Ἦρκει μόνον νὰ ἐβλεπέ τις τὸ Δημοτικὸν Θέατρον κατὰ τὰς τέσσαρας ἀλησμονήτους αὐτῆς παραστάσεις, καὶ ἰδῇ κατὰ τὴν τελευταίαν, διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τούτου ἀμέσως. Ὅποια σπουδὴ, ὅποια συρροή, ὅποιος ἐνθουσιασμός. Τὰ εἰσιτήρια ὑπερετιμῶντο, ἐξηγντοῦντο, μετεπω-λοῦντο. Ὁ καλλίτερος κόσμος ἐλάμβανε θέσιν εἰς τὸ ὑπερῶον, πληρόνων αὐτὴν δέκα καὶ δεκαπέντε δραχ-μάς. Τὰ θεωρεῖα κατὰμεστα, μέχρις ἀσφυξίας· ἡ πλατεῖα γεμάτη τὸ ὅλον θέαμα λαμπρόν, ὅποιον οὐδέποτε μέχρι τοῦδε παρουσίασε τὸ θέατρον μας. Εἰς τὸ τέλος ἐκάστης πράξεως καὶ ἐκάστης παραστάσεως, παταγώδῃ χειροκροτήματα ἐκάλουν τὴν ἔξοχον καλλι-τέχνιδαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς πεντάκις καὶ δεκάκις. Καὶ ὅτι ἤξιζε καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς χρηματικὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα πρὸς εὐρεσιν θέσεως καὶ τὴν ἐκρηξίν τοῦ τόσο ἐνθουσιασμοῦ, δὲν ὑπάρχει δευτέρα γνώμη. Ἡ Σάρα Βερνάρ παρέσχεν εἰς τοὺς ἀγεύστους καὶ ἀσυνει-θίστους ἀθηναίους καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, οἷας οὐδέ-ποτε ἠξιώθησαν μέχρι τοῦδε, προπάντων ὅσοι δὲν ἠν-τύχησαν νὰ μεταβῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ λεπτὸς Κοκλὲν δὲν εἶχε τότε ἐννοηθῇ· καὶ αὕτη δὲ τοῦ με-γάλου Ρόσση ἡ δόξα ἐλησμονήθη πρὸ τοῦ ταλάντου τῆς ἐξόχου γυναικὸς. Οἱ παλαιότεροι μόνον ἐνεθυ-μοῦντο τὴν Ριστόρη ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς καθυπέταξεν ἡ νωπή, ἡ ἀμίμητος Τέχνη τῆς Σάρας, τῆς ὁποίας ἐπὶ πολὺ, ὡς γλυκερὸς ὄνειρον, θὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀνάμνησιν.

✦

Ἀλλὰ καὶ ἡ Σάρα Βερνάρ, φεύγουσα σήμερον ἀποκομίζει γλυκεῖας ἐντυπώσεις. Εἰς τὴν πόλιν μας εὗρεν ἄνοιξιν θελητικὴν, νύκτας σέληνοφωτιστάς, Ἀ-κρόπολιν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐρρέμβασε καὶ τὸν τάφον τοῦ συζύγου της, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσυχηθήθ. Ἐτυχεν ὑποδοχῆς ἐνθουσιώδους· εἶχε πρὸ αὐτῆς ἀκροατήριον πυκνόν, συνέχον καὶ τὴν ἀναπνοὴν του διὰ νὰ μὴ τοῦ φύγῃ μία τῆς λέξις, ἡ δὲ θερμότης μετὰ τῆς ὁποίας τὸ ἡγχαρίσται ὅταν τὴν ἐχειροκροτεῖ εἰς τὸ τέλος καὶ τὴν ἐξητῶκαρύχαζεν, ἐμαρτύρουν πόσον βαθέως εἰσέ-δυσαν εἰς τὴν ψυχὴν της αἱ αὐθόρμητοι ἐκείναι καὶ εἰλικρινεῖς ἐκδηλώσεις. Τῆς ἐρρίψαν ἄνθη καὶ περι-στεράς· ἐκ τούτων δ' ἐδυνήθη νὰποτελέσῃ τὸ ὠραιότε-ρον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ συζύγου της ἀνάθημα, τὴν αἰσθητοποίησιν οὕτως εἰπεῖν τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ὅποιον